

Indholdsfortegnelse

Forord

1. Danmark ifølge Vahid
2. Danskhedens status i det nye årtusinde
3. Borger i smilets land – og i den store, vide verden. 1964-1965
4. Traditionsbevidsthed forstået som danskhed
5. Muddermålet og det danske som politisk-kulturelt tema. 1971-1979
6. Landet med skrumpehorisont forvekslet med verdens navle. 1985-1991
7. Indvandrere og verdensborgere. 1993-1995
8. Den danskeste af dem alle?

Anvendte kilder

Forord

Det er fordi, jeg er født i Danmark,
at jeg kan digte, som jeg gør!
Det kunne slet ikke være anderledes.

*Jens August Schade,
'Jordens Ansigt' (1932)*

Danskhed er et tema som mest tydeligt og vedholdende har spillet en rolle i Benny Andersens mange digte og viser. Danskheden går som en rød-hvid tråd gennem hans produktion, sådan som instruktøren Jørgen Heiner har påpeget det i forbindelse med en opsætning af Benny Andersen-cabaret'en *Den kærlige kik kert* om digterens danskhed. Det er et synspunkt som man med sindsro kan tilslutte sig. For Benny Andersen har været en af de danskere i nyere tid der mest præcist, tankevækkende og underholdende har forsøgt at indkredse hvad det særligt danske egentlig går ud på.

I denne bog vil jeg diskutere og problematisere dette tema og sætte det i relation til den omfattende debat om danskhed som især i årene omkring og efter årtusindeskiftet har været et hedt diskussionsemne i den offentlige debat. Efter min opfattelse kan Benny Andersen med sine digte og viser hjælpe med at gøre os klogere på hvad danskhed er for en størrelse i det moderne samfund, hvor globalisering, flygtningespørgsmål og EU-spørgsmål konstant udfordrer de nationale rum både inden i og uden for os. Den danskhed som i andre perioder af historien stiltiende har været der uden at vi skænkede den en tanke, men som vi nu ikke engang er enige om at kunne definere endsige begribe. Den danskhed som for nogle er indbegrebet af selvtilstrækkelighed, mens den for andre er et helt uomgængeligt redskab i forvaltningen af de centrale samfundsmæssige værdier. Den danskhed som udover at være et kulturelt fænomen i stigende grad også er blevet et politisk fænomen. Med andre ord: Den drilske danskhed vi alle dagligt er nødt til at forholde os til, hvad enten vi bryder os om det eller ej.

Lad det være sagt med det samme: der er ikke er nogen åben eller skjult dagsorden med denne bog og dens emne, for mit ærinde er ikke er plædere for danskhed ud fra noget som helst ideologisk synspunkt. Tværtimod vil jeg gerne gøre det helt klart at jeg personligt ikke tilslutter mig den nationalkristne, sort/hvide danskhedsopfattelse som dele af den politiske højrefløj, ikke mindst fremtrædende medlemmer af Dansk Folkeparti, utrætteligt har promoveret siden slutningen af 1990'erne for dermed at søge at værne om det 'egenligt' danske og afskærme det fra verden udenfor. Samtidig tilslutter jeg mig heller ikke den kategoriske afvisning af danskheden som en lang række intellektuelle kommentatorer har givet udtryk for i samme periode. Deres let hovedrystende henvisninger til at al snak om national identitet og rødder er utidssvarende i et globaliseret netværkssamfund, forekommer mig at være udtryk for en pragmatisme ude af kontakt med virkeligheden. For danskheden forsvinder ikke, blot fordi man stikker hovedet i jorden for at slippe for at se på den. Til gengæld tilslutter jeg mig tanken om at der i perioden er vokset en mere stilfærdig, men positivt orienteret danskhedsforståelse frem som har at gøre med et udbredt ønske blandt mange danskere (inklusive mange nydanskere) om at kende og begribe den nationale historie og kulturarv bedre – for dermed at blive klogere på hvad det danske egentlig er for en størrelse, vel at mærke uden bagvedliggende nationalistiske dagsordener.

Borger i smilets land er skrevet ud fra en opfattelse af at en sådan positiv danskhedsforståelse rent faktisk eksisterer. En opfattelse som jeg finder det værd at bakke op om i en tid, hvor danskheden er blevet ideologiseret, ja dæmoniseret af både sine fortalere og modstandere. Den massive ideologisering af danskheden har desværre gjort det suspekt for mange danskere at udvise glæde ved eller begejstring for det danske eller blot at praktisere det der med et gammelt ord hedder fædrelandskærlighed, medmindre det foregår i det kortvarige tidsrum en landskamp i fodbold udspilles. Og mange har følt det kompromitterende at pleje al for nær omgang med nationens talrige nationale symboler fra Dannebrog til højskolesangene. Alt sammen fordi den politiske højrefløj har promoveret en provinsiel og fremskridtsangst danskhedsopfattelse med nationalistiske undertoner, samtidig med at den fra intellektuel side er blevet latterliggjort og affejet som nostalgi og romantik.

Er det virkelig så let at tage patent på danskheden som enten et ideologisk eller kompromitteret fænomen? Er det virkelig så let at få så mange danskere til at føle at deres danskhed er blevet taget fra dem af retorisk anlagte politikere og kommentatorer med medietække? Forhåbentlig ikke helt så let som det undertiden godt kan se ud. For det er ikke for sent at påpege at danskheden godt kan være national i stedet for nationalistisk, at den godt kan være inkluderende i stedet for ekskluderende, at den godt kan sameksistere med en øget global selvbevidsthed, og at man godt kan føle den, tale om den og adressere den uden at få røde ører. Først og sidst er danskheden et kollektivt udtryk for en samvittighedsfuld besindelse på de nationale processer som har skabt vor fortid og nutid, og som følgelig vil præge fremtiden. Men den er også et kollektivt udtryk for en opmærksomhed på de elementer i den danske kultur som mange finder er i evig forandring. Derfor lader danskheden sig dagligt praktisere og bliver det hele tiden, også langt væk fra de ideologiske slagmarker. Efter min opfattelse er Benny Andersens produktion et godt eksempel ikke blot på det, men også på at en positiv danskhedsforståelse i det hele taget trives i nutidens Danmark. Derfor denne bog.

Der er selvfølgelig også andre, mindst lige så vigtige og væsentlige temaer hos Benny Andersen som ikke har med danskhedsaspektet at gøre. Jeg tænker her først og fremmest på hans mere livsfilosofiske sider. Disse aspekter kan heldigvis ikke siges at have været

underbetonet i læsningen af og omgangen med ham. Forståelsen af Benny Andersen som en kærlighedens eller en eksistensens digter har altid været central. Det er de sider af hans produktion der dagligt fokuseres på i danskernes omgang med ham i konfirmationstaler, i forsamlingshuse, i prædikener og ikke mindst når han læses, synges og diskuteres. Det er da også de sider som flere af hans varmeste fortalere, ikke mindst præsten og vennen Johannes Møllehave, har fokuseret på i bøger og foredrag. Disse aspekter vil imidlertid ikke blive inddraget ret meget i denne bog, udover at de undertiden træder frem i de digte og viser der er citeret undervejs. For det er danskhedens Benny Andersen og Benny Andersens danskhed, det her skal dreje sig om.

Borger i smilets land er en slags efterbyrd til min portrætbog om Benny Andersen, *Et liv ved klaveret*, der udkom i september 2004. I den bog var det min hensigt at holde et relativt stramt, kronologisk fokus på mennesket, komponisten, digteren og danskeren Benny Andersen der fortalte sin egen livshistorie, suppleret med udsagn fra hans nærmeste omgangskreds.

Undervejs i arbejdet gjorde jeg mig imidlertid ikke så få notater om ham – notater som der af hensyn til bogens fokus og omfang ikke blev plads til, og som i tiden efter bogens udgivelse løbende blev forøget. Efterhånden som disse notater tog form og begyndte at udgøre et hele, stod det mig mere og mere klart at de på forskellig vis tematiserede et eneste emne: Benny Andersens relationer til danskheden. Emnet var allerede blevet berørt i *Et liv ved klaveret*, men jeg indså at det slet ikke var blevet undersøgt og diskuteret i en grad der kunne yde det tilstrækkelig retfærdighed. Ja, emnet var så stort og vigtigt at det måtte have sin egen udgivelse. Det spillede ind på min beslutning at jeg gennem mit eget virke som musiker, forfatter, debattør og ”borger i smilets land” gennem de senere år selv var blevet stadigt mere optaget af hvad danskhed egentlig var og er, og hvordan den kom(mer) til udtryk kulturelt såvel som politisk og socialt.

Her i anden omgang af mit arbejde med Benny Andersen er jeg blevet lidt modigere. Jeg har haft lyst til at komme den udbredte andægtighed omkring hans person og værk til livs – den andægtighed som nærmest automatisk flyder én i pennen så snart man går i gang med at skrive om ham, og som derfor også kendetegner langt det meste af det der allerede findes om ham på tryk. En andægtighed der, indrømmet, også uforvarende kom til at kendetegne dele af *Et liv ved klaveret*. Det er jo trods alt en både elsket, afholdt og central kulturpersonlighed, vi taler om. Men netop derfor fortjener Benny Andersen andet og mere end blot at blive hyldet, rost og beundret. Han fortjener også at blive modsagt, problematiseret og diskuteret – og i det hele taget sat i spil i forhold til den danskhedsrelaterede virkelighed hans digte, viser og noveller ofte afspejler.

Som det var tilfældet med *Et liv ved klaveret*, er mit arbejde også i denne omgang blevet sat på skinner med støtte fra en mængde meget behjælpelige personer. Ud over min familie og mine venner vil jeg først og fremmest takke Erik Barfoed og Anne Kirstine Frandsen fra Aschehoug for deres opbakning, inspiration og kreative modstand undervejs.

Desuden en indtrængende tak til Thorkild Borup Jensen, Randi Høfring og Jan Poulsen for værdifulde kommentarer og kritiske indsigelser i slutfasen af bogens tilblivelse.

Endvidere vil jeg endnu engang takke Jarl Borgen og personalet på Borgens Forlag for at have givet mig fri adgang til forlagets store arkivmateriale om Benny Andersen – uden hvilket også denne bog ville have taget sig noget anderledes ud.

Endelig tak til Benny Andersen, Torben Brostrøm og Johannes Møllehave for i en række samtaler at give sig tid til at dele deres betragtninger med mig.

København, september 2005

Henrik Marstal